

Г Д Р

„NEUE DEUTSCHE LITERATUR“,

Берлин, 1982, кн. 2

Сп. „Нойе дойче литератур“ е месечно издание за литература и критика, орган на Съюза на писателите на ГДР. В рецензираната книжка привлича вниманието статията на Александер Абуш „Дни с Томас Ман“.

Авторът отбелязва, че през 1953 г. по случай сто и петдесетата годишнина от смъртта на Йохан Готфрид Хердер Културният съюз на ГДР е организиран в гр. Ваймар конференция, в която е трябвало да участвуват редица видни немски писатели и учени от страната и чужбина. Тогава Абуш като секретар на съюза е отправил до Томас Ман молба да посети за втори път Ваймар след края на войната. (Ман посещава Ваймар и Франкфурт на Майн през 1949 г. във връзка с чествуванятия на Й. В. Гьоте.) Писателят отговаря с писмо, в което въпреки отказа си изразява своята солидарност с антифашистките сили в цялата страна. Томас Ман казва следното:

Многоуважаеми господин Абуш,

Поканата на немския Хердеров комитет 1953 да участвувам в чествуването на 18 декември във Ваймар е за мен голяма почит, за която много благодаря. Но колкото и да съжалявам — трябва да откажа, както още от лятото, когато бях в Англия и Хамбург, отказвам на всички покани, отправени ми от немски и швейцарски градове, а също и от чужбина. Здравето ми вече не е съвсем стабилно и повторното нагаждане към средно-европейския климат ще бъде за моите години по-трудно, отколкото ми се иска. Проявявам голяма склонност към простуди, които винаги бързо се израждат в бронхит, а колкото и малко да съм свикнал да се цада, все пак трябва да се науча на това, ако искам да създам още нещо, за което все тъй имам желание. Възнамеряваме осенен това колкото се може по-скоро да идем за два-три месеца в някое южно кътче, Мадейра или Тенерифа, за да избягаме от свирепата зима, която миналата година доста ме измъчи. Мислите ли, че посещението ми във Ваймар през 1949 г. не е за мен „незабравимо“? Ала много неща са против това да го повторя сега. Мога само да изпратя своите сърдечни пожелания за красиво и въодушевено протичане на праз-

ненството в чест на великия немски хуманист — и да изразя благодарността си, че се желае моето присъствие.

Ваш предан
Томас Ман

Писмото носи дата 28 ноември 1953 г. и е изпратено от Ерленбах край Цюрих, където Томас Ман живее по това време, след като се завръща от емиграцията си в САЩ.

Авторът посочва, че онова, което е невъзможно за Хердеровото празненство, се осъществява през 1955 г. във връзка с чествуването на Фридрих Шилер. Въпреки че здравето на Томас Ман е все тъй разклатено, той изразява готовността си повторно да говори във Ваймар. В писмо до седмичника на ГДР „Зонтаг“ той споделя, че за да освежи историческата си памет, е прочел същите книги на Шилер, които са му послужили преди петдесет години, с намерението да повтори сега в по-широки рамки онова, което е вършил тогава. Бил написал обширно есе („Опит върху Шилер“), част от което смятал да прочете като беседа на тържествата в Шутгарт и Ваймар — двата града на Шилер.

Шилеровият комитет в ГДР има за председател големия немски поет Йоханес Р. Бехер и за подпредседател — известния германист проф. д-р Теодор Фрингс. Александер Абуш се грижи за организацията и идеологическия облик на тържествата. Предвидено е Томас Ман да произнесе словото си на 14 май предиобед във Ваймарския национален театър.

Междувременно в ГДР е излязло осемтомното издание на Шилеровите творби. Авторът на статията разказва за участието си в това издание и за своето сътрудничество с Йоханес Р. Бехер, който подготвя своето слово за Шилер по случай празненството. Тогава, в края на 1954 г., историческият ваймарски хотел „Елефант“ все още е квартира на съветски офицери. А тъкмо в тази сграда се развива действието на прочутия роман на Томас Ман „Лоте във Ваймар“. Затова Абуш след консултации с партийното ръководство помолва съветските другари да освободят хотела, което те извършват с удоволствие. Въпреки много технически затруднения хотелът е своевременно реставриран и открит за посетители. Абуш споделя, че Томас Ман е бил дълбоко трогнат от това обстоятелство, когато е пристигнал във Ваймар за втори път,

сега придружен не само от съпругата си Катя Ман, но и от дъщеря си Ерика. Тъкмо тя съветва баща си да съкрати своя обемист доклад с думите: „Реч от час и половина е за теб и за слушателите прекалено дълга.“ Томас Ман се съгласява и Ерика, която в такъв случай е най-добрата му помощница, извършва съкращенията. Александер Абуш успокоява писателя, че в края на тържеството неговата реч ще бъде раздадена на присъстващите в нейния пълен текст. А този „текст“ представлява само една пета от голямото есе „Опит върху Шилер“, над което Ман е работил в продължение на няколко месеца през есента на 1954 г. А преди това той е завършил също тъй пространното си есе „Опит върху Чехов“ (1954), в което е изразил дълбоката си душевна привързаност към руския писател.

По време на празничната вечеря Александер Абуш седи до Ерика Ман и разговаря с нея за многотомното издание на Томас Манови произведения в ГДР. Тя одобрява факта, че изданието е осъществено без оглед на възраженията от страна на западногерманското издателство („Фишер ферлаг“), което притежава правата му. „Ако бяхме във връзка — казва тя, — бих ви дал точно такъв съвет. С това вие упразнявате морален натиск; въпреки ожесточението срещу Томас Ман през първите години след 1945 на Запад бяха принудени да ускорят и там издаването на творбите му. Във всеки случай по размерите на тиража изданието в Западна Германия не може да се сравнява с нашето; при нас моят баща вече е станал народен писател.“

Речта на Томас Ман в националния театър въпреки или тъкмо поради съкращенията на Ерика въздейства с голяма сила. Публиката, надошла от близо и далеч, възприема думите на почти осемдесетгодишния писател като негово хуманистично завещание, отбелязва авторът на статията.

Във Ваймар Ман получава и титлата почетен доктор на университета „Фридрих Шилер“ в Йена. А вечерта след церемонията присъства на празничното представление на Шилеровата драма „Орлеанската дева“. Два дни остава писателят в града на немската класическа поезия и води дълги разговори с министър на културата на ГДР поета Йоханес Р. Бекер. А по обратния път към границата той е приветстван от множество хора — младежи, работници, селяни и интелектуалци, — което прави силно впечатление на помурения от тържествата писател.

Това са последните месеци от живота на Томас Ман. (Той умира на 12. VIII. 1955 г. в Цюрих.) На следващата година Ерика Ман публикува малката си книга „Последната година“, в която разказва и за пътуването в Германия, по-специално за чествуването на Шилер във Ваймар. За раздялата с колегите по перо на граничния пункт Ерика Ман пише: „На сбогуване Бекер е забележимо развълнуван, в очите му има сълзи...“ И Абуш

добавя: „Да, ние възприемахме тази раздяла като сбогуване за винаги.“

След тържествата за Шилер в Западна Германия Томас Ман посещава родния си град Любек и сенаторите на този издигнат от него до символ в литературата град (романът „Буденброкови“, удостоен с Нобелова награда) се „помиряват“ с критикувания дълги години писател.

А в Швейцария го очакват нови напрежения във връзка с чествуването на собствената му осемдесетгодишнина (6. VI. 1955 г.). Скоро след това светът узнава новината за кончината на един от най-големите белетристи на нашия век.

В. К.

Ф Р Г

„ZEITSCHRIFT FÜR DEUTSCHE PHILOGIE“,
Висбаден, 1981, кн. 3

Особено място в рецензираната книжка заема студията на проф. Павел Трост от Прага „Митовете за пражкия немски език“. Студията е твърде интересна с това, че изяснява езиковата ситуация, сред която са израсли редица значителни австрийски писатели, родени в Прага, като Райнер Мария Рилке, Франц Верфел, Йоханес Урзидил, Егон Ервин Киш и най-вече Франц Кафка.

Около „пражкия немски език“ са създадени много митове, отбелязва авторът. Един от тях например утвърждава, че нововисоконемският книжовен език е произлязъл от пражкия немски. Друг мит изразява схващането, че дълго време в Прага се е говорил най-добрият немски език. А трети мит, наопаки, изтъква, че този пражки немски е бил извънредно „развален“ и вече в началото на нашия век се е възприемал като мъртъв език. И тъкмо този мит е устоял най-дълго на времето, разпространява се и до днес в научните среди, особено сред литературоведите, които изследват модерната немскоезична литература. Проф. Трост си поставя за цел да хвърли светлина върху действителното състояние на този сложен феномен, какъвто е пражкият немски език.

При изследване на стари текстове от XIV в. — най-древния градски землячен регистър на Прага и книгата на пражката художническа гилдия — се оказва, че езикът, на който са съставени, представлява смесица от горнонемски и среднонемски. А в говоримия език е преобладавал баварският диалект като основна съставка или окраска. Но вероятно с течение на времето среднонемският вариант на езика е добил надмощие, смята проф. Трост.

Към края на XIX в. сред германистите се затвърждава възгледът, че нововисоконемският книжовен език е възникнал в Прага, тъй че в Прага се е говорил най-добрият

немски. Това схващане е било разпространено в Австрия и в самата Прага, но не и извън страната. Германистите са вярвали, че съществува континуитет между езика на късното Средновековие и новия, „образцов“ пражки немски. Освен това са смятали, че тъкмо в Прага съществува открай време едно по-особено отношение към езика и към неговата чистота. Един учен отбелязва: „Пражкия език може би като първо немско наречие усвои произношение, освободено от всякакъв диалект, той направо създаде това произношение. Затова чак до XX в. пражкия немски се смята в Австрия с право за най-красивия и най-чист немски говор.“ Това схващане обаче е в противоречие с преценката на най-добрия познавач на културната история на страната Е. Шварц, който пише: „Пражкия немски от предхуситския период е изчезнал.“ А през 1930 г. той отхвърля възгледа за образцовостта на някогашния пражки немски.

Проф. Трост подчертава, че все пак, щом в края на XIX в. пражкия немски с право или не се е смятал за образцов, това очевидно има за основание факта, че в Прага не са се забелязвали — както другаде в Австрия и преди всичко във Виена — австрийските особености на речта, най-вече австрийското произношение. Книжовният пражки език се е придържал колкото може повече към литературния немски език. По-късно дори той е бил наричан иронично „пражки театрален немски“. Този книжовен пражки език се е противопоставял на един друг език, пренебрежително означаван като бохемско-немски, който несъмнено е изпитвал влиянието на чешкия, но очевидно е съдържал и австрийски компонент — това е бил някакъв австробохемизъм, подчертава проф. Трост. И срещу този австробохемизъм е бил насочен пуризмът на книжовния пражки немски. А такъв един пуризм е бил позиция не толкова на коренящите-пражани, колкото на една нова прослойка — еманципираното еврейство, което за кратък период от време преминава от идши към литературен немски. Еврейският елемент доминира докрая сред немскоговорещото население на Прага. За тази прослойка превъзможването на вулгарния или „слугински“ немски, както са наричали още австробохемския, и в същото време на „чифутския“, както са наричали идиша, т. е. стремейт да се говори свръхлитературен немски език — това е било съставка от стремейта и към издигане и значимост. Съществуват множество свидетелства, колко сериозно се е гледало на езиковата страна в хода на еврейската еманципация. По времето, когато пражкия немски се е смятал за образец, от друга страна, възниква понятието „пражки драскач“. В същност под пражки драскач не се е разбирало непременно продажен журналист, а човек, който е говорел като тогавашен пражки журналист и си е служел с особено подбрана, цветиста, отча-

сти банална, отчасти претенциозна фразеология, посочва авторът на студията.

В началото на нашия век пражкия германист А. Хауфен дава обхватна преценка на пражкия немски език. В книгата си „Немската диалектна поезия в Бохемия“ (1903) той пише: „В Прага, както и в други бохемски градове, съществува един чист и образцов, или по-скоро, изразено дистанцирано, възхваляваният като чист и образцов пражки немски език, а наред с него и един лош бохемско-немски. Чистият и образцов немски е непосредствено продължение на стария, произлязъл от смесване и шлифоване пражки немски на люксембургската епоха; този език се е съхранил в Прага продължително време, понеже не е съществувал широко разпространен немски народен език, който да се задържи като определен диалект. Като носители на бохемско-немския смесен жаргон Хауфен определя онези, които още от детството си употребяват чешкия като втори говорим език или които са произлезли от утравистки семейства. Този бохемско-немски е бил говорен главно от жителите на пражкия квартал Мала страна и затова е бил наричан „малострански немски“; за него дава сведения през нашия век една статия на „неистовия репортер“ Егон Ервин Киш.

Колкото и книжовният пражки немски език да е бил различен от малостранския немски, в говоримия език е имало известни допирни точки, подчертава проф. Трост. Макар и да е съществувал стремежът към идеала на „чистия език“, той никога не е бил напълно постигнат. В самата Прага отново и отново са се чували критични гласове срещу пражкия немски, при което като образец винаги е служел имперският немски език. А пък бохемско-немският е бил смятан за език на дребнобуржоазната и плебейска прослойка, затова „добрите семейства“ по възможност са се разграничавали от него. Това проличава особено ярко в някои от кратките разкази на Густав Майринк. И все пак с течение на времето пуристият идеал губи почва; постепенно в говоримия език на „вишето общество“ намират достъп някои австриацизми, провинциализми, австробохемизми и елементи на езика идиш.

В началото на нашето столетие Прага е чешки град с немско малцинство, което по численост е било незначително, но е заемало важни социални постове. Въпреки че сега чешкият език е признат като официален език в страната, все пак до рухването на Австро-унгарската империя през 1918 г. немският запазва привилегированото си положение като австрийски имперски език. Краят на Хабсбургската монархия довежда до основни преобразования, но не и в сферата на езика — немският не може да бъде изведнъж премахнат от частния и официалния живот на чешката столица. Все още съществува немскиговореща общност, обществени

учреждения като немски училища, самият университет е немски, излизат важни немски вестници и списания, има превъзходен немски театър и пр. От социологическата структура на Прага се правят изводи за мястото и особеностите на немския език в този град, които са нереалистични, смята авторът на изследването. След като пражкото население в преобладаващата си част е чешко, смята се, че немският език там е нещо канцеларско, откъснато от естественото развитие, някакъв закостенял стерилизиран език на гето в чешко обкръжение, език за неделни дни и за празник. Такъв възглед застъпва известният изследовател на Франц Кафка литературният историк и биограф Клаус Вагенбах. Други смятат, че този немски съществува в сянката на чешкия, понеже в основата си съдържа чешко езиково мислене. Проф. Трост посочва, че това схващане е възникнало едва след Втората световна война, когато пражкият немски вече действително е принадлежал на миналото, предвоенните условия на живот са били забравени, а повечето създатели на модерната пражко-немска литература вече не са били между живите. Но някои от тях решително са се възпротивили на такъв погрешен възглед. Те също тъй са отхвърлили смешното твърдение, че малостранският немски език е нанесъл щети на пражко-немската литература. Показателни са думите на Йоханес Урзидил, един от видните представители на литературния „Пражки кръг“:

„Ние, пражко-немските писатели, сме писали и пишем на езика, който всекидневно говорим, и този език е чистият и непримесен книжовен немски. Когато сядаме над листа, ние не трябва да превключваме от някакъв употребяван в живота и бита диалект към друг, по-особен, различен немски език.“

Авторът на студията отбелязва, че митът за късния пражки немски все пак се основава и върху изказванията на видни литературни личности. На първо място това е израснал в Прага и по-късно преселилият се в Берлин писател и „езиков критик“ Фриц Маутнер, в чиито „Спомени“ може да се прочете:

„Немците във вътрешността на Бохемия, обкръжени от чешко население, не говорят немски диалект, а един книжен език, ако не са се нагодили съвсем с говор и слух към славянското произношение. Тук липсва пълнотата на израслите сякаш от земята изрази, липсва изобилието на диалектните форми. Езикът е беден.“

Проф. Трост обаче смята, че с такъв един възглед не може да се спори, понеже е извънредно опростен. Много по-интересно е едно изказване на поета Райнер Мария Рилке. В едно писмо от 1914 г., което той изпраща от Париж до живеещия отдавна в Прага австрийски германист Аугуст Зауер, има следния пасаж:

„Израснал в границите на езика, с който сега си служа, аз бях все пак готов десетки

пъти да се откажа от него, понеже го изгладих за себе си без никакви езикови спомени, дори с насилие. Злощастното съприкосновение на езикови елементи, които един за друг са непоносими, има за последица в нашите страни това постоянно влошаване на езиковото пространство. И се оказва, че ако някой е израснал, да речем, в Прага, от съвсем рано е бил подхранван с тъй развалени езикови отпадъци, че по-късно не може да не развие нещо като отвращение към всичко първоначално и нежно, което са му втъпявали.“

Но това твърде сложно обяснение на Рилке се отнася не само за пражкия, а и за австрийския немски език, посочва авторът. Тук Рилке за сетен път се дистанцира от родния си дом и от своите пражки начетки, при което става изразител на разпространения възглед за малоценността на всичко австрийско спрямо немското.

Особено Франц Кафка многократно е бил наричан „чех, който пише на немски“. Изследователите се позовават на това, че Кафка е владеел чешки по-добре от някои други немски писатели; освен всичко друго се забелязвал и чешки акцент в неговото произношение. Проф. Трост обаче смята, че всички разсъждения в тази насока се опровергават от факта, че писмата на Кафка до чешкината Милена Йесенска са писани на немски. Все пак съществуват показателни изявления на Кафка за отношението му към немския език. Не може да се отгине мястото в писмата му, където той говори за немско-еврейската литература:

„Така да лъже като Карл Краус не може никой, въпреки че в този немско-еврейски свят едва ли никой е в състояние да върши друго, освен да лъже...“

Това изявление сякаш има допирни точки с възгледа на Фриц Маутнер, но трябва да бъде разбирано по съвсем друг начин, подчертава авторът на студията. То е израз на всеобщия езиков скептицизъм, който признава стойност само на свръхличния, индивидуален език. Проф. Трост заключава, че сред всички затруднения, на които е бил изложен Кафка като писател, той посочва в същото това писмо както „невъзможността да пише на немски“, така и „невъзможността да пише другояче“.

В. К.

ФРАНЦИЯ

„SUD“, бр. 41/42, 1982. Директор: Ив Брусар

Двумесечното литературно списание „Сюд“, което излиза в Марсилия, където продължава делото на предишното „Кайе дю Сюд“, спряло да излиза след активен полувеков творчески живот, ни предлага в своя двоен брой 41/42 един внушителен „фронтон“ от близо сто и тридесет страници, посветен на

някогашния главен редактор и пръв литературен критик на „Кайе дю Сюд“ Леон-Габриел Гро.

Фронтонът Леон-Габриел Гро се предпоставя от четири сонета на прочутия физик и астроном Галилео Галилей, преведени на френски от Кристиан Гийо и Андре Угето, заедно с кратка хроника от последния в знак на уважение към Леон-Габриел Гро като преводач.

Андре Угето ни дава малка, но съдържа телна характеристика на Леон-Габриел Гро, един от най-ранните сътрудници на „Кайе дю Сюд“, талантлив журналист и литературен критик: „Верните читатели на големия областен всекидневник (излизаш в Марсилия), с който бе свързано журналистическото му призвание, са могли да следят до една скорошна дата всяка седмица литературните му хроникни. Неговите преводи на английските „метафизични“ поети от XVI и XVII в., особено творчеството на Джон Донн, запознаването на френската публика с ирландските мистици Ййтц и Ръсел, които биха били слабо ретуширани, ако бяха преиздадени, представянето от Л.-Г. Гро на съвременни френски поети, предмет на два значителни броя от „Кайе дю Сюд“ (1944 и 1951), представят крупен литературен актив.“

Поетическият и критическият възход на Леон-Габриел Гро е свързан в същност с възхода на списанието, ръководено от Жан Балар, на което той бе един от първите и остана почти докрай един от най-постоянните и верни творчески свързани сътрудници.

Доколкото ни е известно — пише Андре Угето, — Л.-Г. Гро е публикувал шест стихотворни сборки. Като се изключат три от първоначалните сборки на поета и последната, озаглавена в оригинала „Corps glorieux“ и излязла през 1945 г. в Париж при издателя Робер Лафон, другите творби на Л.-Г. Гро, бележещи поетическите му етапи, са под знака на „Кайе дю Сюд“: „Основания да се живее“ (1935), „Сен-Жан от пустинята“ (1938), „Оброчни елегии“ (1954). Последните критикът Андре Угето смята като шедьовър поради силата на настроението, звучността и хармонията на стила, яркостта и изискаността на вдъхновението. Това е може би моментът, в който според Рембовата формула „азът“ (le „Je“) на Л.-Г. Гро е бил най-вече „един друг“. Не писа ли самият Л.-Г. Гро във въстъпителния текст на своята първа поредица от етюди върху съвременните поети (1944): „Материалните принуди са без власт над вътрешния свят, от който никой не може да бъде лишен. Има решаващи съкровища на радост или на скръб, които са наше неотемливо богатство. Като дейност на духа, като върховна крачка поезията принадлежи към този неприкосновен ред.“

Територията на поезията, която е „Страна на свободата“, се противопоставя прочее на случайностите на външния свят (който) принадлежат на обсега на историята.

Като навлиза в заключителните страници на своя аналитичен поглед върху творчеството на поета, Андре Угето пише: „Тези формули дават една идея за принципите, които определят литературното отношение и поетическото изкуство на Леон-Габриел Гро. Доброволно задгърбващ един театър на битки, където се фабрикува литературната слава и се избягва влиянието на модите, „класик“ прочее по избор на живота, както и по вкус, Л.-Г. Гро не е търсил да сложи своя марка в историята на литературата, което му доставя задоволство, тъй като го игнорира.“ Продължавайки, четем казаното по-нататък от критика: „Списание „Сюд“ цели да заличи тази забрава, като предлага сбирка от стихотворения по предпочитания и избор на редакторите, почерпани от публикуваните преди книги и от два цикъла, неиздадени досега: единият цикъл, съставен от доста значителен остатък „Оброчни елегии“; другият цикъл, озаглавен „Феникс“, е бил написан в периода между ноември 1942 и ноември 1943 г., импулсиран от един патриотичен порив, който го отвежда спонтанно към големата поезия от Ронсар до Арагон, от „Химни“ до „Френска Диана“, която, възглавявайки великите човешки дела, намира своя ярък лирически израз.“ Към характеристиката на Леон-Габриел Гро е прибавен един цикъл от около двадесет и пет стихотворения, взети от различни негови сборки, достатъчни, мисля, за да илюстрират образа на един поет.

В обсега на посветените на Леон-Габриел Гро очерци, които хвърлят светлина върху различни страни от творческия портрет на чувствения поет и критик, влизат и лични писма на приятели и почитатели до Леон-Габриел Гро, между които едно сърдечно приветствие от прочутия немски философ, вече покойник, Мартин Хайдегер, писма и поеми от френския академик от румънски произход Йожен Йонеско, от френските поети Пиер-Жан Жув, Франси Понж, Гилвик, Рьоне Домал, Пиер Сегерс, Ален Боске, Ив Брусар, Филип Жакотé (швейцарски поет), Жан Керол, Жан Русло. . . Не може да се отгине без внимание разнообразното и интересно съдържание на „хрониките“, в които са отбелязани с надлежни критически бележки редица произведения на поети и прозаисти, между които романът „Една наивна страст“ на познатия у нас Робер Андре, за когото четем следната въстъпителна бележка: „Робер Андре, автор на пет романа досега, от които „Напразно възпоминание“ (получил наградата „Севинье“) и една кратка, стегната и увлекателна повест „Погледът на египтянката“, публикува при Галимар през 1978 г. „Детето-огледало“. „Този голям разказ — пише критикът Пиер Каминад — е един автобиографичен документ за първите години от живота на автора в Париж. . . С „Една наивна страст“ Робер Андре продължава „огледалото“, своя образ на юноша, върху когото са въздействували събитията от 1934 г., и

едно един вид доста непостоянно приобщаване към делото на „Аксион франсез“. В този политически домен, който продължава и обхваща една литературна група, има в първите години на пубертета един твърде тънък критически анализ на персонажа, на средата и на отношението на разказвача. . . Констатираме само, че Робер Андре както в „Детето-огледало“, така и в „Една наивна страст“ е създавал, превръщайки в качества всички или почти всички свои претенции, един оригинален и увлекателен с изкуството си разказ.“

В една „хроника“, озаглавена просто „по повод на Роберт Музил“, Жан-Пиер Кометти спира вниманието на читателя върху австрийския писател, изгнаник през войната в Швейцария, където умира през 1942 г.

„Призовавайки спомена за творчеството на Музил в един журнал на времето, Томас Ман окаяваше в 1932 г. безразличието на публиката и това, което той наричаше „атрофия на една смела идея“, на едно „изключително поетическо дело“, пише Жан-Пиер Кометти. Променили ли са се времената? Много неотдавнашни белези в случая свидетелствуват, изглежда, това, за което би могло да се каже, че осъществяват реченото от самия Музил малко преди смъртта му „едно го-

лямо онтологично усилие“: „Трябва да дочакаш смъртта, за да имаш правото да живееш.“ Тази мисъл на Музил е изразена в едно негово писмо до пастор Робер Лъжон и е цитирана от Музиловия френски преводач, швейцарския поет Филип Жакотè, в неговия предговор към френското издание на крупния Музилов роман „Човекът без качества“. Над последния австрийският писател е работил — по сведение на неговия биограф — до сетния миг на живота си. Според една информативна бележка на цитирания вече Жан-Пиер Кометти досега Музиловият фонд, вложен във виенската Национална библиотека, съдържа не по-малко от десет хиляди ръкописни листа. . . Макар през последните години да са излезли както в Германия, така и в други страни редица публикации върху творчеството на Роберт Музил, не е публикуван още цялостен опис на литературата, посветена на големия австрийски писател, за когото е създаден при Саарския университет Център за изследвания под ръководството на Мария-Луиза Рот, който публикува редовно в „Музил-Форум“ резултатите от своите издирвания.

Н. Д.